

УДК 343.12

ЩОДО ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА УМОВАХ ЗАПОЗИЧЕНОЇ ПРАЦІ

Попов О.Г., здобувач
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті з'ясовано сутність і значення принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, виокремлено властиві їм ознаки. Автором сформований перелік загальних та галузевих принципів соціального забезпечення працівників, які беруть участь у запозиченій праці.

Ключові слова: принципи, запозичена праця, галузеві принципи, загальні принципи, соціальне забезпечення.

В статье выяснена сущность и значение принципов социального обеспечения лиц, работающих на условиях заемного труда, выделены свойственные им признаки. Автором сформирован перечень общих и отраслевых принципов социального обеспечения работников, которые принимают участие в заемном труде.

Ключевые слова: принципы, заемный труд, отраслевые принципы, общие принципы, социальное обеспечение.

Popov O.G. PRINCIPLES OF SOCIAL SECURITY FOR PERSONS IS ON BORROWED WORK

The article clarified the nature and importance of the principles of social security of persons working in the conditions of contract labor, marked signs peculiar to them. The author, a list of general and branch principles of social security of employees, who are involved in contract labor.

Key words: principles, agency labor, industry guidelines, general principles, social security.

Постановка проблеми. Головною ознакою самостійної галузі права є наявність в неї галузевих принципів. Отже, визначення та дослідження основних принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, має важливе теоретичне та практичне значення саме в умовах формування нових економічних відносин. Особливого значення дані принципи набувають в процесі створення та формування законодавчої бази в сфері правового регулювання запозиченої праці.

Ступінь розробленості проблеми. Проблемним питанням щодо принципів соціального забезпечення працівників приділяли свою увагу у дослідженнях такі вчені, як В.С. Андреев, Н.Б. Болотіна, І.С. Захаров, О.В. Заяц, І.В. Іванова, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, О.М. Ярошенко та багато інших. Але комплексне дослідження принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, відсутнє, що обумовлює актуальність нашої статті.

Мета даної статті полягає у визначенні сутності принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці та виокремленні їх системи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: сформулювати визначення поняття «принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці», шляхом аналізу даного поняття виокремити загальні та галузеві принципи, що забезпечують належне соціальне забезпечення запозичених працівників.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб детально дослідити поняття та значення принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, необхідно з'ясувати значення терміна «принцип» та розглянути загальне поняття принципів

права соціального забезпечення. Так, поняття «принцип» (від лат. principium – початок, основа) тлумачиться як: 1) основне, вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, світогляду, теоретичної програми; 2) переконання, погляд на речі; 3) основна особливість у пристрої чого-небудь [1, с. 347]. Отже, під змістом поняття принципів слід розуміти положення, ідеї, начала та переконання. Всі ці визначення поняття «принцип» активно використовуються і в правовій науці.

Розглядаючи принципи соціального забезпечення осіб ми встановили, що з даного питання також немає єдиної думки вчених. Так, Є.І. Астрахан вважає, що принципи є найбільш загальними характерними ознаками правової організації соціального забезпечення [2, с. 6]. Зокрема, на думку Т.З. Герасиміва, принципи права соціального забезпечення – це такі правові основи, які визначають сферу його правового регулювання, порядок та умови встановлення прав та обов'язків суб'єктів, юридичний механізм забезпечення їхніх прав і законних інтересів [3, с. 26].

Таким чином, до загальних ознак принципів соціального забезпечення відноситься: а) спеціальна сфера застосування (соціальний захист працівників); б) спеціальний об'єкт впливу – суспільні відносини в сфері соціального забезпечення; в) спеціальний суб'єкт впливу – працівник та роботодавець; г) визначення змісту та призначення правовідносин в сфері соціального забезпечення.

Розглянувши загальне визначення принципів соціального забезпечення осіб, перейдемо до дослідження принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці. Так, принципи соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, слід розглядати як основоположні начала, що лежать в основі здійснен-

ня матеріального забезпечення запозичених працівників у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості.

Також під принципами соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, слід розуміти сукупність правових ідей, метою яких є захист прав та законних інтересів осіб, які працюють на умовах запозиченої праці. Тобто це такі принципи, що формують загальні засади змісту права та гарантій на соціальний захист працівників у вигляді: а) спеціальних правових норм правового регулювання запозиченої праці; б) створення спеціальних органів, що контролюють діяльність приватних агентств та організацій замовників; в) встановлення відповідальності за порушення норм охорони праці та здоров'я працівників.

Отже, на основі вищевикладеного слід зауважити, що принципи соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, – це вихідні положення в сфері соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці, які відповідають міжнародним правилам та стандартам в сфері соціального забезпечення та виражаються у формі правових приписів, що мають законодавче закріплення та наукове обґрунтування концепції запозиченої праці, метою діяльності яких є ефективний захист соціальних прав та гарантій запозичених працівників.

Вважаємо, що основними ознаками принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, є: 1) основою для створення принципів соціального забезпечення запозичених осіб є міжнародні правила та стандарти в сфері соціальної політики; 2) мета діяльності зазначених принципів полягає у ефективному та справедливому розподілу державних коштів і коштів недержавних соціальних фондів щодо запозичених працівників; 3) визначають принципи, мету та основні напрямки державної політики у сфері соціального захисту запозичених працівників; 4) відображають основні начала, керівні положення та засадничі ідеї інституту соціального забезпечення; 5) до складу даних принципів входять розробки та ідеологічно закріплені концепції в галузі запозиченої праці.

Дослідивши поняття та особливості принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, можна визначити окремі види даних принципів. Так, для характеристики різних видів принципів соціального забезпечення в правовій літературі використовуються термін «система принципів». З урахуванням того, що в юридичній літературі відсутня система принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, з враховуючи тісний зв'язок даних принципів з принципами соціального забезпечення, розглянемо більш детально систему принципів останнього.

З точки зору юридичної науки, існують наступні визначення системи принципів соціального забезпечення осіб. Наприклад А.Д. Зайкін вважає, що система принципів права соціального забезпечення охоплює такі види:

1) поширення соціального забезпечення на всіх громадян; 2) численність форм і видів соціального забезпечення громадян; 3) здійснення соціального забезпечення за рахунок суспільства; 4) єдність і диференціація соціального забезпечення громадян; 5) здійснення соціального забезпечення в розмірах, що задовольняють основні матеріальні та духовні потреби громадян; 6) участь трудящих у реалізації права на соціальне забезпечення; 7) стимулювання трудової діяльності інвалідів і людей похилого віку; 8) охорона права громадян на соціальне забезпечення [4, с. 72].

Всі вищезазначені принципи майже повністю розкривають особливості соціального забезпечення працівників. Деякі з них були запропоновані ще в 1982 році, проте на сьогодні вони не втратили свою актуальність та призначення. До них можна віднести принцип численності форм і видів соціального забезпечення громадян, принцип здійснення соціального забезпечення в розмірах, що задовольняють основні матеріальні та духовні потреби громадян (в сучасній інтерпретації – соціальне забезпечення на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум) тощо.

На думку І.М. Сироти, системою принципів правового регулювання соціального забезпечення складають: 1) соціальне забезпечення на умовах обов'язкового державного соціального страхування всіх працюючих громадян; 2) різноманітність форм і видів соціального забезпечення застрахованих працівників; 3) диференціація умов і норм соціального забезпечення залежно від характеру і тривалості трудової діяльності та розміру страхових внесків працівників; 4) забезпечення пенсіями та допомогою на рівні прожиткового мінімуму; 5) здійснення соціального забезпечення за рахунок коштів державних і недержавних страхових фондів; 6) здійснення соціального забезпечення органами державного управління; 7) охорона й захист прав і законних інтересів громадян на соціальне забезпечення [5, с. 66–67]. Проте з даним авторським переліком ми не можемо погодитись в повному обсязі. Це пов'язано з тим, що соціальне забезпечення та гарантування не обов'язково здійснюється органами державного управління. До компетенції підприємств, установ та організацій дана функція також може відноситись. Тому зосередження уваги лише на органах державного управління є не досить коректним.

Проаналізувавши різні підходи до визначення системи принципів права соціального забезпечення, ми прийшли до висновку, що всі автори одноставно сходяться в тому, що до принципів права соціального забезпечення належать: принцип загальності суб'єкта соціального забезпечення (всі громадяни держави); б) реалізація права на соціальне забезпечення повинно здійснюватись на рівні, що відповідає прожитковому рівні в державі.

Таким чином, для визначення системи принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, необхідно врахувати наступне: 1) реальне практичне застосування в правовому регулюванні

соціального захисту запозичених працівників; б) відображення особливостей та призначень такого виду праці, як запозичена праця; в) відповідність міжнародним правилам, стандартам та сучасним вимогам і напрямкам в політиці держави.

Отже, систему принципів соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, складають загальноправові принципи та галузеві принципи права. До основних видів загальноправових принципів соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці, слід віднести: а) принцип законності; б) принцип поваги до прав людини; в) принцип гуманізму; г) принцип рівноправності громадян; д) принцип соціальної справедливості.

Даний перелік загально правових принципів не є вичерпним, його можна доповнювати й іншими принципами права. Проте на нашу думку, саме вказані принципи є базовими для визначення та формування галузевих принципів соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці. Вважаємо, що серед галузевих принципів слід виокремити наступні види: а) принцип повноти, прозорості та своєчасності соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці; б) принцип єдності та соціальної диференціації соціального забезпечення; в) принцип ефективного та цільового використання коштів, що надаються державними та недержавними соціальними фондами; г) принцип солідарності та субсидіювання соціального забезпечення осіб в сфері запозиченої праці; д) принципи соціального захисту працівників від економічних, трудових чи ринкових ризиків; е) принцип здійснення соціального забезпечення на рівні, що не нижчий за прожитковий рівень; і) принцип безповоротності виплачених сум соціальної допомоги. Розглянемо більш детально кожен з вищезазначених галузевих принципів соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці.

Перший принцип – це принцип повноти, прозорості та своєчасності соціального забезпечення осіб, що працюють на умовах запозиченої праці. Принцип повноти соціального забезпечення полягає в тому, що надання соціальних гарантій здійснюється щодо певної категорії громадян, а саме тих, які є соціально незахищеними. Принцип прозорості соціального забезпечення означає, що держава відкрито визначає право запозичених працівників на належне соціальне забезпечення. Принцип своєчасності соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці, означає, що на законодавчому рівні повинні бути чітко визначені строки, в межах яких реалізується право запозичених працівників на соціальне забезпечення.

Другий принцип – це принцип єдності та соціальної диференціації соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці. Даний принцип характеризується тим, що законодавство в сфері соціального забезпечення є єдиним для всі учасників трудових відносин, тобто існує єдина система формування соціальних фондів та єдині зако-

нодавчі правила реалізації права на соціальне забезпечення.

Третій принцип – це принцип ефективного та цільового використання коштів, що надаються державними та недержавними соціальними фондами для соціального забезпечення осіб, які працюють на умовах запозиченої праці. Даний принцип забезпечить розподіл коштів соціальних фондів (недержавних та державних) таким чином, щоб кожний незахищений запозичений працівник отримав належне соціальне забезпечення в тій чи іншій формі, отримав соціальне забезпечення в належному, визначеному законодавством розмірі, який покриває матеріально-побутові та інші соціальні потреби.

Четвертим принципом соціального забезпечення осіб в сфері запозиченої праці є принцип солідарності та субсидіювання. Цей принцип означає створення соціальних фондів, відбувається за допомогою працевдатних осіб. За рахунок коштів працюючих запозичених осіб повинно забезпечуватись соціальне страхування тих осіб, які мають на це право внаслідок часткової або повної втрати працевдатності, або які внаслідок інших причин не можуть самостійно себе забезпечувати. Принцип субсидіювання в соціальному забезпеченні осіб, що працюють в сфері запозиченої праці, – це принцип, при якому держава, як гарант стабільної фінансової системи та соціального забезпечення, повинна забезпечувати надходження коштів для покриття соціальних виплат всіх працівникам, які беруть участь в запозиченій праці.

П'ятий принцип соціального забезпечення запозичених працівників – це принцип захисту від економічних, трудових чи ринкових ризиків. Головним призначенням даного принципу є забезпечення вирішення проблемних питань в сфері запозиченої праці: а) питання, що стосуються стабільності трудових відносин, забезпечення соціальних гарантій; б) тривалість робочого дня, час відпочинку, охорона праці, суміщення запозиченої праці з навчанням; в) створення економічно обґрунтованої і всебічної системи матеріального забезпечення, соціального обслуговування, надання пільг та компенсацій певним категоріям осіб, які є непрацевдатними, несуть підвищені витрати, є малозабезпеченими. Тобто в разі настання певних економічних, трудових чи ринкових ризиків даний принцип забезпечує те, що роботодавець в сфері запозиченої праці все одно повинен забезпечувати та гарантувати належне соціальне забезпечення своїх працівників. Головними завданнями даного принципу є: 1) заборона на використання примусової праці; 2) право працівника на охорону здоров'я та гідне життя; 3) право на захист від настання економічних, трудових чи ринкових ризиків.

Шостий принцип – це принцип здійснення соціального забезпечення на рівні, що не нижчий за прожитковий рівень. Даний принцип необхідний для того, щоб роботодавець під час використання запозиченої праці працівника не тільки забезпечував йому соціальні гарантії, а і надавав їх у розмірах, які не нижчі за прожитковий рівень. Гарантування

даного принципу здійснюється на конституційному рівні: відповідно до ч. 3 ст. 46 Конституції України пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [6].

Висновки. Останній, сьомий принцип, – це принцип безповоротності виплачених сум соціальної допомоги. За допомогою даного принципу гарантується не тільки безкоштовне соціальне забезпечення запозичених працівників, а й часткова матеріальна допомога (наприклад, пільги на соціальні послуги, лікування тощо). При цьому відшкодувати дану допомогу в майбутньому запозичений працівник не буде повинен. Дані суми компенсують за рахунок сплачених раніше внесків і податків та бюджетних коштів. Відповідно до

чинного законодавства передбачається лише стягнення коштів, які надміру виплачені особі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70 000 слов / под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
2. Астрахан Е.И. Принципы пенсионного обеспечения рабочих и служащих / Е.И. Астрахан. – М. : Госюриздат, 1961. – 127 с.
3. Герасимів Т.З. Принципи права соціального забезпечення України / Т.З. Герасимів. – Дрогобич : видавнича фірма «Відродження», 2002. – 128 с.
4. Зайкин А.Д. Советское право социального обеспечения : [учебн. пособие] / А.Д. Зайкин. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – 263 с.
5. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні : [підручник] / І.М. Сирота. – Х. : Одісей, 2001. – 384 с.
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.